

КАРТЕЛЬ

Микола Тимофійович — академік НАН України, директор Інституту хімії поверхні ім. О.О. Чуйка НАН України

ЗАЛУЧЕННЯ ДО НАУКИ ТАЛАНОВИТОЇ МОЛОДІ — ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ НАН УКРАЇНИ

Вельмишановний Борисе Євгеновичу!

Вельмишановна Президіє, присутні!

Одним із найважливіших стратегічних напрямів Концепції розвитку Національної академії наук України на 2014—2023 роки визначено: *«розвиток кадрового потенціалу Академії, підтримка її провідних наукових шкіл, залучення до академічних установ талановитої молоді»*.

Дійсно, ефективна діяльність нашої Академії в сучасній та довгостроковій перспективі неможлива без поповнення молодими кадрами, без залучення активної і талановитої молоді — інженерів-стажерів, аспірантів, молодих дослідників. Саме ця категорія науковців найбільше сповнена амбіціями, новими науковими ідеями та планами. Їх активність, запал, прагнення реалізуватися в науці є рушієм активного розвитку наукових знань під керівництвом досвідчених учених, яким часто для втілення в життя власних задумів, відверто кажучи, не вистачає кваліфікованих і зацікавлених молодих послідовників.

Тому залучення наукової молоді завжди було і є одним із головних пріоритетів у діяльності НАН України. Проте, вочевидь, одного залучення недостатньо. Необхідно мати також важелі чи привабливі умови для того, щоб молодь надовго залишалася (закріплювалася) в системі НАН України, пов'язувала з Академією свій подальший життєвий шлях і майбутню наукову кар'єру, а не прагнула працювати за кордоном чи в комерційних структурах. Ось тут і виникають труднощі, подолання яких потребує постійної роботи як на рівні Академії, так і, очевидно, на більш високому державному рівні. У Концепції чітко окреслено шляхи і передбачено конкретні заходи щодо вирішення багатьох гострих питань, пов'язаних з цією проблемою. Ці найбільш актуальні питання є вже традиційними, і всіх їх можна звести до трьох основних положень: житлова проблема, можливість

використання сучасного обладнання та рівень заробітної плати.

Заради справедливості слід зазначити, що керівництво Академії завжди приділяло і приділяє посилену увагу зазначеним питанням, і в міру можливості намагається сприяти їх вирішенню. За ініціативою НАН України було започатковано нові премії, стипендії, гранти на дослідження для молодих учених від імені Президента України, Кабінету Міністрів та Верховної Ради. Проте їх дуже мало, і тому така допомога надається лише невеликій кількості молодих науковців. Решта молодих фахівців змушені вдовольнятися лише заробітною платою, яка на сьогодні аж ніяк не є стимулом залишатися в установах НАН України.

Крім того, для успішного конкурування в науковій сфері інститути мають бути забезпечені новітнім обладнанням, яке давало б змогу отримувати результати світового рівня. Варто було б наполегливо домагатися від Уряду України цільового виділення Академії коштів на придбання унікального наукового обладнання, особливо з огляду на те, що така практика існувала впродовж багатьох років. Доцільно також розширити академічну мережу центрів колективного користування унікальними і дорогими приладами.

Надважливим є питання забезпечення житлом молодих фахівців. Фактично, закінчуючи аспірантуру, молодий учений є вже зрілою людиною і не може все життя перебувати на утриманні батьків. Іногородні працівники Академії позбавляються права на проживання в гуртожитку після закінчення аспірантури, а винаймати житло на ринкових умовах для них є нереальним.

Звичайно, час від часу Академії вдається організувати надання службового житла, але цього вкрай недостатньо. Можливо, потрібно було б організувати будівництво чи цільове фінансування житла малосімейного типу, а також надавати молодим працівникам Академії на пільгових умовах під державні гарантії кредити на купівлю житла, наприклад, у державних забудовників. Причому виплати, на нашу думку, не повинні перевищувати 50% від дохо-

ду, а кредити мають бути довгостроковими — до 20, а можливо, й до 30 років.

Невирішеність зазначених питань, як відомо, призводить до відтоку молодих кадрів. Так, в Інституті хімії поверхні ім. О.О. Чуйки НАН України 5 років тому кількість молодих учених віком до 35 років становила 60% від загальної чисельності наукових працівників Інституту; на сьогодні їх частка значно зменшилася — до 50%. Спостерігається явна тенденція відтоку молодих науковців після закінчення аспірантури чи після захисту дисертації, причому переважно не в комерційні структури, як це було 5–10 років тому, а в закордонні наукові центри. Це свідчить про високий науковий рівень наших молодих учених, які виявляються затребуваними за кордоном і водночас відчувають себе непотрібними в Україні. Можливо, слід докладати більше зусиль для того, щоб держава все ж таки зацікавилася наукою, її прикладними аспектами для розвитку вітчизняної економіки й оборонної сфери.

Безперечно, академічна наука потребує значних бюджетних асигнувань, однак, якщо цього не робити, то держава втратить свій науковий потенціал, а разом з ним і статус самодостатньої, розвиненої в науково-технічному плані країни. Тому потрібна постійна співпраця Академії з Кабінетом Міністрів України щодо поліпшення умов оплати праці наукових працівників НАН України, надання цільового фінансування на модернізацію та оновлення дослідницької бази, започаткування державних програм будівництва житла для молоді.

Очевидно, що найближчими роками у тих скрутних економічних умовах, в яких опинилася країна, важко очікувати значного збільшення бюджетного фінансування наукових досліджень. Отже, постає питання, що можна ще зробити, щоб підняти престиж наукової праці, не втрачати талановиту молодь? Роздуми на цю тему привели до появи деяких пропозицій, на які, можливо, варто звернути увагу.

По-перше, потрібно тісніше співпрацювати з університетами, створювати спільні творчі колективи, об'єднані реалізацією спільних ідей і проектів, у тому числі міжнародних, викорис-

танням унікального наукового обладнання, а також цільовою підготовкою спеціалістів і магістрів — людей, схильних до творчого наукового процесу, відданих науці й готових надалі працювати в академічних установах.

По-друге, з метою підвищення престижу науковця надати можливість організувати в науково-дослідних інститутах лабораторії неструктурного типу з певних проблем чи за окремими проектами під керівництвом молодого вченого як наукового лідера. Певною мірою це стимулюватиме ефективність роботи молодих науковців і визначить їх подальшу наукову кар'єру.

По-третє, необхідно, можливо, спочатку на найвищому державному рівні, розпочати ши-

рокий діалог з вітчизняним великим бізнесом з метою надання фінансової підтримки науковій діяльності молодих учених у вигляді часткової або повної спонсорської допомоги коштами (індивідуально або колективно), придбання унікального обладнання, дорогих реактивів і препаратів, програмного забезпечення, а також започаткування іменних стипендій, грантів, премій тощо.

Викладені вище пропозиції не претендують на новизну, більшість із них успішно реалізуються у світовій науковій практиці. Хочу сподіватися, що і в Україні це також може спрацювати і надати додаткову вагому підтримку нашій науковій молоді.

Дякую за увагу!